

ככל שהאדם פחות מתפעל מנסים, כי אצלו נס וטבע שווים, כך מוכן ומוכשר יותר שהקב"ה יעשה לו נסים!!!

עורף ומסרבים, אז יכהו במטה. ואף שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות אז, עכ"ז לא יתכן לבחור דרך הידוע לו יתברך כי אז תאבד הבחירה וכו'.

ולזאת נצטוו משה לקחת המטה בידו, להיותו מוכן לו לעת מצוא, ולשני צדדי האפשר האלה בחר ה' יתברך בשני האחים, אם עבודת העם רצונית, יצטרף גם אהרן איש החסד והשלום לדבר אל הסלע, ואם היא הכרחית אז ביד משה האוהב משפט ונוהג נשיאותו ברמה, המטה מוכן להכות בצור ולאחז במשפט ידו, זהו תוכן הסיפור בכלל.

היוצא לנו, דלאו משום ספיקא אתינן עלה, אלא הקב"ה תלה הדבר באמונה ובבחירה של כלל ישראל, שאם יאמינו יזכו בזה שהקב"ה יעשה בעצמו הנס שיצאו המים מהאבן, ואם לא יאמינו כ"כ, לא יזכו בזה ויצטרכו להכות את האבן, ולשתף בזה את משה. וכיון שהדבר תלוי בבחירה, לא שייך להודיע על כך מראש, ופשוט ואפשר שכל זה כלול בלשון הכתוב ודברתם אל הסלע לעיניהם ובתרגום פד הינן חמיינן, ואין המכוון רק שישראל יראו זאת, אלא גם יאמינו בזה, ואם לא יאמינו, אי"כ הסלע יסרב להוציא מים, ואז מחי אנת לחודך ביה בחוטרא דבידך.

« האם מותר להתשמש במעשי נסים או לא? »

בכדי לבאר את הענין ביותר עומק, צריכין להקדים בכלל על כל ענין מעשה נסים, שלכאור' מצינו בזה סתירה גדולה. דמצד אחד מצינו בחז"ל כמה וכמה סיפורים לגנאי, על אלו שהשתמשו במעשה נסים, ואף התבטאו בלשון טענה של 'טירחא כלפי שמיא' כביכול. כמו מה שמצינו בחז"ל (תענית כד.) מעשה בבנו של ר' יוסי דמן יוקרת, שהיה נצרך מזון לפועלים שהעסיק אביו, ולא מצא, אמר לאילן התאנה, תאנה תאנה הוציאו פרותיך והציאה התאנה פירות קודם זמנה, וכשבא אביו רבי יוסי אמר לו בני הטרחת את קונך להוציא פירות קודם זמנו, ימות קודם זמנו, וכך הוה.

עוד מצינו בגמ' (שבת נג:) "ת"ר מעשה באדם אחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו, אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה, א"ל אביי, אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית". 'שכל יציאה מסדר הטבע רעה היא, שסדר הבריאה הם הנאותים ביותר עבורנו' (-לשון מהר"ל בחידושי אגדות - שם).

עוד מספרת הגמ' (תענית כד:) על רבא שכדי לקדש שם שמים נענה לבקשת המלכה וביקש שירבו גשמים בעיצומו של קיץ, ונענה מן השמים, אולם נתנו רשות להזיק לו, והתגלה לו אביו בחלום ואמר לו שלא ילך לישון במטתו, למחרת מצא שמטתו היו כולה דקור בסכין. וגם את חוני המעגל ביקשו לנדות על ההטרדה כלפי שמיא.

ויתירה מזו, הרי אנו מוצאים בחז"ל, באותו תנא, סתירה מיניה וביה לכאור', שמצד אחד מסופר בגמ' על רבי חנינא בן דוסא, שהיה די

« האם ידע משה על האפשרות שיצטרך להכות בסלע??? »

כתוב בפרשת השבוע את סיפור הכאת הסלע בידי משה רבינו, ואת העונש שקבלו משה ואהרן בעקבותיו שלא יכנסו לארץ ישראל.

הנה, מצינו פירוש מחודש בתרגום יונתן, שכותב, שהשי"ת כבר הכין את משה וציווהו לקחת את המטה, שיהא מוכן לאפשרות שהסלע לא ירצה להוציא מים על פי הדיבור בלבד, ויצטרכו להכותו.

וז"ל: "סב ית חטור נייסא (-קח את מטה הנסים), וכנש ית כנישתא אנתן ואהרן אַחודך (-ותאסוף את כלל ישראל, אתה ואהרן אחיך), ותמונן תריכון ית כיפא בשמא רבא ומפרשא (-ותשביעו שניכם את הסלע בשם הגדול ומפורש), פד הינן חמיינן (-בעת שישראל יראו זאת), ויתן מוהי (-ויתן מים), ואין יסרב לאפוקי (-ואם הסלע יסרב להוציא מים), מחי אנת לחודך ביה בחוטרא דבידך (-הכה אתה בו לבדך, במטה שבידך), ותהנפק להון מיא מן כיפא (- והוצאת להם מים מן הסלע), ותשקי ית כנישתא וית בעיריהון (-ותשקה את כלל ישראל ואת בהמתם)".

ובספר אהל יהושע (להג"ר יהושע העליר ז"ל, דרוש ב), דקדק בלשון הכתוב, המוכיח פי' זה מתוך הפסוקים. שכן צריך להתבונן בכמה דברים: א', ברישא דקרא כתיב, בלשון רבים ודברתם אל הסלע, ואילו בסיפא דקרא כתוב בלשון יחיד והוצאת להם מים מן הסלע. ב', אם הציווי היה רק לדבר, לשם מה נצטוו משה לקחת את המטה. ג', דמעיקרא כתיב ונתן מימי, משמע שיתן מעצמו, ואח"כ כתיב והוצאת להם מים מן הסלע, משמע בכפייה ע"י משה.

ומכל הני משמע כפי' התרגום, דהציווי מתחילה היה שמשה ואהרן ידברו, ובזה ייחשב שהסלע נתן מימיו מעצמו. אך היה נצרך המטה שאם לא יתן הסלע מים, יכהו משה לבדו, והיינו דמסיים בה והוצאת להם מים וגו'.

ויש לעיין, ומי איכא ספיקא כלפי שמיא, וכי לא ידע הקב"ה אם הסלע יסרב או לא, וכדפריך בגמ' (ברכות ג:) וגיטין מ:; וכע"ז בחולין כב:;) כעין הכי, וצ"ע.

אולם עי' בספר אהל יהושע (שם) שכתב לבאר הדברים, כי כשהיה מהצורך להוציא נוזלים מסלע, היה אז לפניו ית' שני דרכים, האחד לדבר אל הסלע, והשני להכותו במטה וכו'. ונראה שהדבר תלוי היה בכשרון העבודה של האומה, אם הם עושי דברו ית' ברצון וחפץ בלתי כפייה, רק אמר ונעשה רצונו, אז גם הסלע יתן מימיו ע"י דיבור בלבד, אולם אם אין ישראל עושיין רצונו של מקום כי אם ע"י כפייה והכרח, וכמו שאמר ליהושע (עי' סנהדרין ה.) 'טול מקל והך על קדקדם', אז כשנצטרך להוציא מים מן הסלע לא זכו שיתן מימיו בדיבור לבד, וצריך להכותו במטה.

ויען, כי בכל עת ובכל רגע הרשות בידם לעלות מעלה ולרדת מטה במדריגות העבודה וכו', לכן היה צריך למסור הדבר לאחים השלוחים על תנאי, אם בעת נזילת המים יהיו העם עומדים במדריגה גבוהה לשמוע ולקיים דבר ה' ברצון, אז ידברו אל הסלע, ואם הבנים קשי

לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, ולא רצה ליהנות ממעשה נסים לכן החזיר את רגל השולחן של זהב שהושיטו לו מן השמים. ומנגד השתמש לנרות של הבדלה מהחומץ שדלק כל השבת כולה במקום השמן (תענית כה.).

« האם ידע משה על האפשרות שיצטרך להכות בסלע??? »

ע"י ברמב"ן (דברים יח, ט) בביאור טעם איסור כשפים וכלאים, וז"ל: "סוד הכשפים וכחם שאמרו בהם (חולין טז:) שהם מכחישים פמליא של מעלה, לומר שהם היפך הכוחות הפשוטים, והם הכחשה לפמליא בצד מהצדדין, ועל כן ראוי שתאסור אותם התורה, שיונח העולם למנהגו ולטבעו הפשוט שהוא חפץ בוראו. וגם זה מטעמי איסור הכלאים, כי יבואו מן ההרכבות צמחים יעשו פעולות נכריות יולידו שינויים ממנהגו של עולם לרע או לטוב, מלבד שהן עצמן שינוי ביצירה כאשר פירשתי כבר (ויקרא יט ט), עכ"ל.

וכן מבואר בדברי הר"ן (דרשות הר"ן דרוש שמיני ד"ה ההקדמה הראשונה בביאת חטאו של משה רבינו במי מריבה) שכ' וז"ל: "ההקדמה הראשונה שחפץ השי"ת לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר ושהטבע יקר בעיניו, לא ישיגהו אלא לצורך הכרחי, ומפני זה אמר משה הצאן וּבָקָר יִשְׁחַט לָהֶם וגו' (במדבר יא, כב), שחשב משה רבנו שהשי"ת לא יחדש נס יפלא בחינם בדבר שאינו הכרחי להם", עכ"ל.

ועוד יותר מזה, מבואר מדברי הרמב"ן לענין בניית התיבה (בראשית ו, יט, בד"ה מכל בשר וגו') וז"ל: "ידוע כי החיות רבות מאד וכו', וכאשר תאסוף לכלם מאכל אשר יאכל לשנה תמימה לא תכיל אותם התיבה הזאת ולא עשר כיוצא בה, אבל הוא נס החזיק מועט את המרובה, ואם תאמר יעשנה קטנה ויסמך על הנס הזה, ראה השם יתברך לעשותה גדולה כדי שיראו אותה בני דורו ויתמהו בה ויספרו עליה וידברו בענין המבול וכנוס הבהמה והחיה והעוף לתוכה, אולי יעשו תשובה, ועוד עשו אותה גדולה למעט בנס, כי כן הדרך בכל הניסים שבתורה או בנביאים לעשות מה שביד אדם לעשות והשאר יהיה בידי שמים וכו'". עכ"ל.

מבואר מכל זה, שרצונו וחפצו של השי"ת שהעולם יתנהג כפי דרך הטבע בעולם הזה, ולכן מי שפועל שלא בהכרח בעולם הזה לעשות דברים היפך מדרך הטבע כיון שזה נגד רצונו ית' כביכול, לכן נחשב לו כהטריח כלפי מעלה ח"ו.

« ישנם שתי דרגות של נסים »

אולם בכל זאת מצינו בספרים הקדושים ובספרי הראשונים, שהבדילו בין שני סוגי נסים. יש סוג נס שהוא בתוך הטבע, היינו שניכר במקצת הנס אולם

בכל זאת הוא בתוך גדרי הטבע, קצת פחות או קצת יותר, ויש נסים שהם לגמרי מחוץ לגדרי הטבע, וכדוגמת הנס שמביא האבן עזרא (בפרשת כי תשא לג כא) בתוך דבריו, וז"ל: "ואתן לך משל חשוב, שהיתה מערכת הכוכבים שייגדל נהר על עיר אחת וישטוף אנשיה או ימותו, ובא נביא והזהירם שישבו אל השם בטרם בא יום רעתם, ושבו אליו בכל לבם. ובעבור שדבקו בו, נתן בלבם שיצאו אנשי העיר לחוץ להתפלל אל השם, והנה עשו כן, וביום ההוא גדל הנהר פתאום כמנהגו כאשר ראינו בעינינו פעמים רבות, ושטף כל העיר, והנה לא סרה גזירת השם והוא הצילם. וחשוב כי המשרתים ירצו כסוסים עוברים במסלה, ולא ירצו להרע או להטיב רק ככה דרכם וחשוב כי במסלה איש עור לא ידע מנהג הסוסים מתי הולכין אל ימין או לשמאל, והוא נשען על

פקח שידע סורס, והנה הוא ישמרנו כי ברוצם בצד זה יוליך העור לצד האחר ומרוצת הסוס לא תשתנה והעור ימלט". עכ"ל.

הרי שבעצם נעשה כאן נס לכל יושבי העיר, אולם לא ניכר כאן גודל הנס, כיון שהתלבש בדברים טבעיים של יציאה מן העיר לצורך דבר מסוים, ו'בדיוק' באותו רגע קרה מה שהיה צריך לקרות לפי כללי הטבע.

וכן מתבאר הבדל בין שני סוגי נסים אלו בדברי הרמב"ן (בראשית מו ט"ז) כשהוא משיב על דברי האבן העזרא שהשיג על שיטת רבותינו שיוכבד נולדה בכניסתו למצרים בטענו דא"כ למה לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה שהולידה את משה והיא בת מאה ושלושים שנה, ולמה הזכיר רק את דבר שרה שהיתה בת תשעים, וע"ז כותב ואומר "...אבל אומר לך דבר שהוא אמת וברור בתורה, כי הנסים הנעשים על ידי נביא שיתנבא כן מתחילה או מלאך נגלה במלאכות השם יזכירם הכתוב, והנעשים מאליהן לעזור צדיק או להכרית רשע לא יזכירו בתורה או בנביאים וכו', ולמה יזכירם הכתוב, כל יסודות התורה בנסים נסתרים הם, ועם התורה אין בכל ענינו רק נסים לא טבע ומנהג, שהרי יעודי התורה כולם אותות ומופתים, כי לא יכרת וימות בטבע הבא על אחת מן העריות או האוכל חלב, ולא יהיו השמים כברזל בטבעם מפני זרענו בשנה השביעית, וכן כל יעודי התורה בטובות ההן וכל הצלחת הצדיקים בצדקתם וכל תפלות דוד מלכנו וכל תפלותינו נסים ונפלאות, אלא שאין בהם שינוי מפורסם בטבעו של עולם כאשר הזכרתי וכו'", עכ"ל.

הרי ברור מללו, שכמעט כל הנהגת הקב"ה עם כלל ישראל הם הנהגות ניסיים, ועכ"ז אינו נחשב לנס רק מה שהקב"ה גילה בפני כולם ושהיה שינוי מפורסם בטבעו של עולם.

ובנקודה זו טמון כל ההבדל שבין ר' חנינא בן דוסא במעשה החומץ, לבין שאר הסיפורים שנמנו למעלה, וכן מה שהוא עצמו לא רצה ליהנות ממעשה הנס. כי כל המקרים האלו היה נסים מפורסמים ומשונים מטבע העולם, לכן היה נחשב לטירחא כלפי שמיא, משא"כ הנס של חומץ היה סובר ר' חנינא בן דוסא שזה עדיין בגדר ובגבולות של התלבשות בדרך הטבע כי עדיין לא היה אור סתם בלי כלום, הרי שמו פתילה רק שבמקום שמן שמו חומץ, וכיון שאינו נראה לחוץ כ"כ מוזר, לכן עדיין היה חשוב אצלו כמלוּבש בדרך הטבע, ולכן היה מתיר עצמו להשתמש אתו.

על פי כל הנ"ל יוצא, שהוצאת מים ע"י דיבור הוא נס שאין לו שום שייכות להטבע כלל, אבל הוצאת מים ע"י הכאה היא נס שיש לו קצת יותר שייכות להטבע, (אע"פ שבדאי גם הוצאת מים ע"י הכאה הוא למעלה מן הטבע).

והנפקא מינה ביניהם היא, שכדי לזכות לנס שאין לו שום שייכות להטבע צריך להיות במדרגה גדולה, היינו שאצלו אין נפקא מיניה בן נס או טבע, ואז ע"י הנס יתקדש שמו של הקב"ה יותר, שהרי הנס היה לגמרי למעלה מן הטבע, אבל לזכות לנס שהוא קצת בתוך הטבע אין צריך להיות במדרגה גדולה כל כך, ואז גם הקידוש שם שמים ע"י הנס לא יהיה כל כך גדול כיון שהנס לא היה גדול כל כך.

והספרים הקדושים מבארים, דהנה משה רבינו היה חושש שבני ישראל אינם ראויים לזכות להוצאת מים ע"י דיבור, ולכן אע"פ שהקב"ה צוה לו שמתחילה יש להשתדל להוציא מים ע"י דיבור, מכל מקום הוא לא עשה כן אלא מיד הוציא מים ע"י הכאה.

"...כי כל המקרים

האלו היה נסים

מפורסמים ומשונים

מטבע העולם, לכן

היה נחשב לטירחא

כלפי שמיא, משא"כ

הנס של חומץ היה

סובר ר' חנינא בן

דוסא שזה עדיין

בגדר ובגבולות של

התלבשות בדרך

הטבע כי עדיין לא

היה אור סתם בלי

כלום, הרי שמו

פתילה רק שבמקום

שמן שמו חומץ..."